

УДК 37.091.12-057.86(070.433)

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-5\(200\)-20-24](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-5(200)-20-24)

Курмишева Ніна
Калініченко Ірина

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0002-4944-5735>

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0003-3079-270X>

ПІДГОТОВКА ЕКСПЕРТІВ З ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ АУДИТІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ НОВАЦІЙ УКРАЇНИ

A У сучасних умовах реалізації освітньої реформи підготовка і діяльність освітніх експертів набуває неабиякого значення. Експерти з питань проведення інституційного аудиту в закладі загальної середньої освіти є залученими висококваліфікованими фахівцями у галузі освіти.

Підготовка освітніх експертів здійснюється на основі Освітньої програми.

Основними вимогами до освітнього експерта є бажання та спроможність об'єктивно, відповідально і незалежно оцінювати та аналізувати інформацію, авторитетність, добросовісність, вільне володіння державною мовою, проходження навчання як експерта.

Рівень сформованості професійних і особистих якостей, вироблені навички ефективної міжособистої взаємодії, а також уміння саморегуляції та самоконтролю значною мірою впливають на ефективність діяльності освітнього експерта. Сама ж діяльність експерта з питань проведення інституційних аудитів у закладі загальної середньої освіти ґрунтується на принципах компетентності, неупередженості, попередження незаконних дій представників освітньої установи, конфіденційності.

Ключові слова: педагогічні працівники; освітній експерт; експерт з інклюзивності; експерт з питань проведення інституційних аудитів; підготовка освітніх експертів

S *Kurmysheva, Nina, Kalinichenko Iryna. Training of experts on issues of institutional audits of general secondary education institution in the context of implementation the educational reforms of Ukraine.*

In the current conditions of educational reform, the training and activities of educational experts are of great importance. Experts of institutional audit in general secondary education are highly qualified specialists in the field of education.

The training of educational experts is based on the Educational program.

The main requirements for an educational expert are the desire and ability to objectively, responsibly and independently evaluate and analyze information, authority, integrity, fluency in the state language, training as an expert.

The level of professional and personal qualities development, developed skills of effective interpersonal interaction, as well as the ability of self-regulation and self-control significantly affect the effectiveness of the educational expert. The activity of the expert on issues of conducting institutional audits in general secondary education institution is based on the principles of competence, impartiality, prevention of illegal actions of representatives of the educational institution, confidentiality.

Key words: pedagogical staff; educational expert; expert in inclusive education; expert of conducting institutional audits; training of educational experts

Курмишева Ніна Іванівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри менеджменту освіти, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, Україна

Kurmysheva Nina, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Education Management, M.V. Ostrogradsky Poltava Regional Institute of In-Service Teacher Training, Ukraine

E-mail: nikurmysheva@gmail.com

Калініченко Ірина Олександрівна, кандидатка педагогічних наук, завідувачка кафедри педагогічної майстерності та інклюзивної освіти, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, Україна

Kalinichenko Iryna, Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Department of Pedagogical Skills and Inclusive Education, M. V. Ostrogradsky Poltava Regional Institute of In-Service Teacher Training, Ukraine

E-mail: kalinichenko@poippo.pl.ua

Актуальність проблеми у загальному вигляді. Для розвитку освіти в Україні нині дуже відповідальний період, який відбувається за таких умов: реформування галузі в напрямі розбудови Нової української школи; навчання в умовах пандемії; розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освіти; реалізація комплексу інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти. Виходячи із зазначеного вище, постає потреба у підготовці значної кількості освітніх експертів.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Аналіз фахової наукової літератури показав, що питання підготовки освітніх експертів є новим, але не набуло широкоформатного обговорення. Однак стало предметом вивчення відомих дидактів і педагогів-практиків, як О. Боднар (підготовка освітніх експертів у сфері методичного менеджменту), Т. Бурлака (компетентності і етичні норми освітнього експерта), О. Касьянова (основні характеристики, методи відбору та оцінювання освітніх експертів), С. Кучер (підготовка експертів у системі додаткової професійної освіти), В. Назаркіна (питання підготовки експертів у галузі медицини), С. Перінов (основні підходи підготовки освітніх експертів у Росії), Н. Пономаренко (теоретичний аспект підготовки освітніх експертів), Г. Прокументова (експертиза освітніх інновацій у практиці гуманітарного управління), С. Татарченко (педагогічна експертиза як фактор удосконалення професійної компетентності учителя), В. Ясвін (підготовка експертів-консультантів у галузі організаційного розвитку освітніх установ) та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак питання підготовки експертів із питань проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти залишається дослідженим недостатньо.

Метою статті є дослідження питання підготовки експертів із питань проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти Полтавської області.

Викладення основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України «Про освіту» (ст. 41), метою розбудови та функціонування системи забезпечення якості освіти в Україні є:

- гарантування якості освіти;
- формування довіри суспільства до системи та закладів освіти, органів управління освітою;
- постійне та послідовне підвищення якості освіти;
- допомога закладам освіти та іншим суб'єктам освітньої діяльності у підвищенні якості освіти [7].

Документи, розроблені школою, мають передбачати чіткі стратегії розвитку дитини та інклюзивного простору, в якому вона знаходиться. Інклюзивне навчання ставить серйозні завдання перед освітньою системою і функціонуванням закладу освіти, мобілізує до злагодженості роботи колективу, вдосконалення програм і методів навчання, стимулюючи розвиток компетенції вчителів та інших фахівців. Універсальний дизайн освіти – це підхід, що забезпечує філософську основу для розроблення широкого спектру навчальних продуктів і доквілля з урахуванням потреб усіх учнів. Це стосується не тільки аспектів освітнього процесу: навчальної програми, навчального плану, оцінювання знань, методів викладання, шкільного дизайну, бібліотеки, спортивних майданчиків, гуртожитків, вебсайтів, інструкцій, але й шляхів реформування публічного управління освітою осіб з особливими потребами [4].

До процесу вивчення та аналізу діяльності школи залучаються експерти з питання проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти.

У тексті Закону України «Про освіту» поняття «експерт» та похідні від нього вживається 13 разів; у Законі України «Про повну загальну середню освіту» – ще 11, хоча саме визначення цього поняття не дається.

Великий тлумачний словник сучасної мови [2] подає визначення поняття експерта як фахівця у будь-якій галузі, що проводить експертизу та здатний на підставі своїх знань та досвіду надавати кваліфіковану консультацію.

В «Абетці для директора. Рекомендації для побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти», що видані Державною службою якості у 2020 р., поняття «експерти» розглядається як «залучені до освітньої експертизи особи, які мають вищу педагогічну освіту та / або професійну кваліфікацію педагогічного працівника, практичний досвід роботи в закладі освіти не менше ніж 5 років і пройшли відповідне навчання, організоване Державною службою якості освіти України» [1].

Авторами статті поняття експерта з питань проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти вживатиметься саме в такому значенні.

Освітні експерти є висококваліфікованими фахівцями у галузі освіти, а процес їхньої підготовки є досить складним.

На початку 2020 р. Державна служба якості освіти України (ДСЯО) спільно з Національною академією педагогічних наук України, ДЗВО «Університет менеджменту освіти», Центральним інститутом післядипломної педагогічної

освіти здійснили навчання першої сотні освітніх експертів-тренерів із питань проведення інституційних аудитів у закладах загальної середньої освіти.

Підготовку оптимальної кількості освітніх експертів для регіону покладено на заклади післядипломної педагогічної освіти спільно з обласними управліннями ДСЯО. Тому навесні 2020 р. двома інституціями (Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського та Управлінням Державної служби якості освіти у Полтавській області) спільно було розроблено Освітню програму з підготовки експертів для проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти Полтавської області (авт. кол. : Ю. Кращенко, Л. Мироненко, С. Ткаченко, Ю. Боловацька, Н. Курмишева) обсягом 23 год., за якою успішно пройшли навчання 44 особи («перша хвиля навчання»).

У 2021 р., враховуючи окремі аспекти апробації Освітньої програми у ході проведення низки інституційних аудитів із залученням освітніх експертів, упродовж 2020/2021 н. р., внесено зміни до змісту та обсягів навчання останніх (експертів). Ця Освітня програма (авт. кол. : Ю. Кращенко, Л. Мироненко, С. Ткаченко, Ю. Боловацька, Н. Курмишева) розрахована на 35 год., яка включає 7 модулів:

Модуль 1. Система забезпечення якості освіти в Україні.

Модуль 2. Оцінювання освітнього середовища.

Модуль 3. Оцінювання діяльності педагогічних працівників.

Модуль 4. Оцінювання діяльності здобувачів освіти.

Модуль 5. Оцінювання управлінських процесів.

Модуль 6. Організація навчання осіб з особливими освітніми потребами ЗЗСО.

Модуль 7. Експертні практики: кейси інституційних аудитів.

Програма націлена підготувати експертів для проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти Полтавської області, здатних досліджувати педагогічні та управлінські процеси та явища, об'єкти ЗЗСО та результати діяльності; узгоджувати пріоритети діяльності конкретного закладу освіти, прогнозувати розвиток ЗЗСО; оцінювати альтернативні варіанти рішення, визначати найефективніші варіанти організації освітнього процесу та розвитку освітнього середовища; надавати консультаційну допомогу педагогам і колективам закладів загальної середньої освіти.

Важливими навичками для освітнього експерта є такі: здійснювати планування (моделювання) та проведення оцінки діяльності ЗЗСО за різними аспектами (ефективність, безпека, соціально-етичні наслідки тощо); узагальнювати, інтерпретувати та документально оформляти результати оцінювання; впроваджувати їх у педагогічній, управлінській, науковій діяльності.

Логічно взаємопов'язані модулі та змістові модулі освітньої програми дають змогу сформуванню необхідних знань, практичних навичок (пошуку, аналізу, використання потріб-

них даних, проведення оцінки, використання доказової бази даних із позиції зацікавлених користувачів – здобувачів освіти, їхніх батьків, членів громади), морально-етичні цінності та ставлення особистості освітнього експерта. Важливого значення надається процесу прийняття обґрунтованих управлінських рішень на основі результатів проведеного дослідження та надання рекомендацій для ЗЗСО та його засновника.

Наразі до освітніх експертів ставиться низка вимог професійного й етичного характеру. Перш за все, це бажання та спроможність об'єктивно, відповідально і незалежно оцінювати та аналізувати стан речей у тій школі, в яку вони були направлені. Саме максимально об'єктивно, без надмірної емпатії, яка часто «зашкалює» у шкільних учителів.

Ще одна вимога – авторитетність за своєю спеціальністю: наявність вищої педагогічної освіти та / або професійної кваліфікації педагогічного працівника, практичний досвід роботи в закладі освіти не менше ніж 5 років і пройдене відповідне навчання.

Дотримання вимог академічної доброчесності – наступна вимога – не зводиться лише до наявності певних процедур та інституційних механізмів. Академічна доброчесність лежить в основі інституційної культури освітнього експерта, експертної групи, і це має бути відчутним. Інститут освітніх експертів має приділяти увагу доведенню цінності, політик і процедур академічної доброчесності до всіх учасників освітнього процесу ЗЗСО.

Ще одна константа – вільне володіння державною мовою.

Сертифікат освітнього експерта з питань проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти, що засвідчує факт успішно пройденого навчання також є важливою вимогою.

І, нарешті, значущою цінністю експерта є його готовність до участі в роботі експертної групи під час кількадечного виїзду до ЗЗСО та об'єктивного звітування опісля, а також його спроможність консультувати та рекомендувати покращення.

Підготовка експертів є прикладом соціального навчання. Особливого значення в її організації відводиться взаємодії особистості із середовищем, координації процесу виховання як такому, що орієнтований на розвиток цінностей особистості. Відбувається таке виховання через діяльність, взаємодію, співпрацю в рамках окремої соціальної групи, сім'ї, школи, громади, українського суспільства в цілому. Соціальне навчання ґрунтується на тому, що кожна особистість – індивідуальна і неповторна, із набором своїх психологічних, біологічних, соціально набутих особливостей. Кожна людина на одні й ті ж подразники реагує по-різному, а отже, нав'язувати їй готові соціальні норми неприпустимо. Натомість доречно використовувати інші прийоми впливу, зорієнтовані на усвідомлення необхідності засвоєння тих чи інших соціальних норм [6].

Критеріями ефективності діяльності освітнього експерта є сформованість професійно-особистісних якостей, навички ефективної міжособистісної взаємодії, вміння саморегуляції, самоконтролю. Окреслимо зміст кожного з названих складників.

Розглядаючи питання сформованості професійно-особистісних якостей експерта з питань проведення інституційних аудитів у ЗЗСО, відзначимо важливість таких характеристик: порядність (одна з найважливіших позитивних моральних рис людини, що не здатна на негідні, нечесні або аморальні вчинки); чесність (риса людини, що цілком відповідає своєму соціальному та професійному статусу; є такою, як повинна бути; справжня); рішучість (сміливість, непохитність у своїх рішеннях, діях, вчинках, що свідчить про впевненість, твердість характеру особистості освітнього експерта); нонконформізм (незгода, неприйняття або критичне сприйняття норм, цінностей, цілей, що панують у конкретній школі, намір здолати догматичні стереотипи і замість пасивної безособової позиції виявити змістовну, індивідуальну; готовність освітнього експерта відстоювати свою особисту позицію в тих випадках, коли вона суперечить позиції більшості); тактовність (володіння почуттям міри, такту), колективізм (уміння співпрацювати з іншими, взаємно підтримувати й допомагати колегам, уміння свідомо підпорядковувати особисті інтереси професійним, суспільним), проникливість (здатність проникати в сутність проблеми, глибинність), комунікабельність (здатність освітнього експерта до спілкування, до встановлення соціальних зв'язків, контактів, до плідної взаємодії з іншими), креативність (творча, новаторська діяльність), аналітичність мислення (здатність людини розуміти суть ситуації, проблеми, задачі, що досягається двома шляхами: розподілом проблеми на складові частини та їх аналіз; або відстеження передумов – послідовний аналіз причин і наслідків), прогностичність (здійснення прогнозів, передбачень) [3; 8].

Важливими навичками міжособистісної взаємодії є здатність налагоджувати контакти з людьми, ефективно взаємодіяти; здатність працювати в команді; здатність запобігати конфліктним ситуаціям і вирішувати конфлікти; знання етичних принципів.

До умінь саморегуляції та саморефлексії належать уміння і навички організації власної діяльності; здатність до аналізу й узагальнення одержаних результатів; уміння порівнювати результати діяльності з попередніми чи запланованими; адекватно оцінювати власну діяльність.

Аналізуючи проблему підготовки освітніх експертів, зроблено висновок про те, що така підготовка базується на загальних принципах діяльності експертів. Такими принципами є компетентність, неупередженість, попередження незаконних дій представників освітньої установи, конфіденційність.

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших

особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [7].

Неупередженість – відсутність обманної, негативної, заздалегідь сформованої думки, упередження проти кого-, чого-небудь [9].

Попередження незаконних дій представників освітньої установи, пов'язаних із хабарництвом, підкупом членів експертної групи, фальсифікацією результатів самооцінювання закладу освіти тощо.

Конфіденційність – властивість, яка не підлягає розголошенню; довірливість, секретність, суто приватність [3].

Основними перевагами співпраці освітніх експертів з освітянами-практиками, менеджерами освіти різних освітніх округів регіону є інтенсивний формат, гнучкість [5], взаємодія на засадах педагогіки партнерства, залучення педагогів до іншого професійного середовища в іншому соціальному статусі, мультифункціональна діяльність.

Наразі підготовка експертів із питань проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти Полтавської області відбувається за інституційною (очно-дистанційною, мережевою) формою підвищення кваліфікації. Широко використовуються різні засоби навчання, онлайн-платформи та ІТ-інструменти.

Потенційними кандидатами на навчання за Освітньою програмою з підготовки експертів для проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти Полтавської області через її міжпредметний, поліфункціональний і практико-орієнтований характер є шкільні вчителі, директори та заступники директорів ЗЗСО, працівники відділів освіти (департаментів освіти) територіальних громад, працівники центрів професійного розвитку педагогічних працівників, науковці, практичні психологи і соціальні педагоги.

Висновки. Експерти з питань проведення інституційного аудиту в ЗЗСО не є працівниками Державної служби якості освіти України чи інших державних установ, але є залученими фахівцями – представниками різних закладів освіти як висококваліфіковані працівники у галузі освіти для здійснення експертизи закладу (школи) за чотирма основними напрямками: освітнє середовище, педагогічна діяльність педагогічних працівників, оцінювання здобувачів освіти, управлінські процеси. Підготовка освітніх експертів здійснюється на основі Освітньої програми, що готує експертів виконувати такі функції: аналітичну, проєктувальну, навчальну, розвивальну, експертну, узагальнювальну, фасилітативну, консалтингову, супервізійну, прогностичну, оцінювальну, рефлексивну, захисну. Основними вимогами до освітнього експерта є бажання та спроможність об'єктивно, відповідально і незалежно оцінювати й аналізувати інформацію, авторитетність, добросовісність, вільне володіння державною мовою, проходження навчання як експерта.

Рівень сформованості професійних і особистих якостей, вироблені навички ефективної міжособистої взаємодії, а також уміння саморегуляції та самоконтролю значною мірою впливають на ефективність діяльності освітнього експерта. Сама ж діяльність експерта з питань проведення інституційних аудитів у ЗЗСО ґрунтується на принципах компетентності, неупередженості, попередження незаконних дій представників освітньої установи, конфіденційності.

Перспективи подальших розвідок криються у вивченні компетентностей експерта з проведення інституційних аудитів закладів освіти різного рівня і типу.

Список використаних джерел

- Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О. Абетка для директора. Рекомендації для побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти. Київ : Державна служба якості освіти, 2020. 240 с. URL: <http://bit.ly/373H5MT>
- Великий тлумачний словник сучасної мови. URL: <https://slovnnyk.me/dict/vts/%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82>
- Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
- Калініченко І. О. Проектування педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. *Науково-методичний підхід до вдосконалення педагогічної майстерності педагогічних працівників у системі підвищення кваліфікації* : електрон. навч.-метод. посіб. / [упоряд.: І. О. Калініченко, Н. І. Білик]. Полтава : ПОІППО, 2021. С. 13–16. URL: http://poippo.pl.ua/images/FILES/pidrozdily/kafedra_pedmaisternosti/biblioteka/modul-2021.pdf.
- Курмишева Н. Організація навчання впродовж життя як необхідна умова розвитку когнітивної гнучкості педагога. *Імідж сучасного педагога* : електрон. наук. фах. журн. 2019. № 5 (188). С. 35–38. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/178906>
- Курмишева Н. Соціальне та спільне навчання як напрям управління освітнім процесом. *Імідж сучасного педагога* : електрон. наук. фах. журн. 2021. № 3 (198). С. 20–24. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/232111>
- Про освіту. Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017. № 38–39. С. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Робінсон Кен, Ароніка Лу. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту / пер. з англ. Ганна Лелів. Львів : Літопис, 2016. 258 с.
- Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/>

References

- Bobrovskyy, M. V., Horbachov, S. I., & Zaplotynska, O. O. (2020). *Abetka dlya dyrektora. Rekomendatsiyi dlya pobudovy vnutrishnoyi systemy zabezpechennya yakosti osvity v zakladi zahalnoyi serednoyi osvity* [Alphabet for the director. Recommendations for building an internal system for ensuring the quality of education in general secondary education]. Kyiv: Derzhavna sluzhba yakosti osvity [in Ukrainian].
- Velykyi tлумачnyy slovnnyk suchasnoyi movy [Large explanatory dictionary of modern language]. Retrieved from <https://slovnnyk.me/dict/vts/%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82> [in Ukrainian].
- VikipediYA. Vilna entsyklopediya [Wikipedia. Free encyclopedia]. Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki/> [in Ukrainian].
- Kalinichenko, I. O. (2021). *Proyektuvannya pedahohichnoyi diyalnosti v inklyuzyvnomu osvithnomu seredovyshchi* [Designing pedagogical activities in an inclusive educational environment.] In *Naukovo-metodychnyy pidkhid do vdoskonalennya pedahohichnoyi maysternosti pedahohichnykh pratsivnykiv u systemi pidvyshchennya kvalifikatsiyi* [Scientific and methodological approach to improving the pedagogical skills of teachers in the system of advanced training]: elektron. navch.-metod. posib. (pp. 13-16). Retrieved from http://poippo.pl.ua/images/FILES/pidrozdily/kafedra_pedmaisternosti/biblioteka/modul-2021.pdf [in Ukrainian].
- Kurmysheva, N. (2019). *Orhanizatsiya navchannya vprodovzh zhyttya yak neobkhidna umova rozvytku kohnityvnoyi hnuchkosti pedahoha* [Organization of lifelong learning as a necessary condition for the development of cognitive flexibility of the teacher]. *Imidzh suchasnoho pedahoha* [The image of a modern teacher], 5 (188), 35-38. Retrieved from <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/178906> [in Ukrainian].
- Kurmysheva, N. (2021). *Sotsialne ta spilne navchannya yak napryam upravlinnya osvithnim protsesom* [Social and joint learning as a direction of educational process management]. *Imidzh suchasnoho pedahoha* [The image of a modern teacher], 3 (198), 20-24. Retrieved from <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/232111> [in Ukrainian].
- Pro osvitu. Zakon Ukrainy. (2017). [About education. Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady* [Information of the Verkhovna Rada], 38-39, 380. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
- Robinson, Ken, & Aronika, Lu. (2016). *Shkola maybutnoho. Revolyutsiya u vashiy shkoli, shcho nazavzhdy zminyt osvitu* [School of future. A revolution in your school that will change education forever]. Lviv: Litopys [in Ukrainian].
- Slovnnyk ukrajinskoyi movy. Akademichnyy tлумачnyy slovnnyk [Dictionary of the Ukrainian language. Academic explanatory dictionary]. (1970-1980). Retrieved from <http://sum.in.ua/> [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 07.10.2021